

Формування ситаксичної компетентності учнів 8-9 класів на текстоцентричній основі

Н.В. Бондаренко, канд. пед. наук

Обґрунтовано визначальну роль синтаксису у формуванні й вираженні думки, яка не може бути висловлена інакше, ніж у формі речення – одиниці синтаксису й будівельного матеріалу для тексту /висловлення. Схарактеризовано текст як основу розвитку всіх видів мовленнєвої діяльності й компетентностей, зразок висловлення, продукт і результат мовлення. Визначено й розкрито ознаки і функції тексту, що обумовлюють зміст і специфіку роботи з ним.

Ключові слова: українська мова, синтаксис, речення, текст, ознаки й дидактичні функції тексту, робота з текстом.

Роль синтаксису в опануванні мови визначається тим, що думка не може бути виражена в ній інакше, ніж у формі речення – одиниці синтаксису. Виокремлене для вивчення його будови, ознак, типів і функцій, речення слугує будівельним матеріалом для тексту/висловлення, «олюднюється» і функціонує тільки в ньому. Тому формування ситаксичної компетентності учнів можливе тільки з опорою на текст і на його основі.

З текстом пов'язані всі чотири види мовленнєвої діяльності (МД), він розвиває всі складники і види компетентностей. Текст слугує зразком для висловлення учня, в висловлення є продуктом МД учня, її результатом. Здатність створювати висловлення різних типів, стилів і жанрів мовлення становить основу комунікативної компетентності – кінцевої мети курсу.

Фундаментальні та прикладні дослідження з теорії тексту й текстотворення

(О. Леонтьєв, М. Львов, Т. Ладиженська, В. Мещеряков, Л. Величко, Г. Орлова,

В. Різун, О. Селіванова, Н. Бондаренко та ін.) торкалися дефініцій тексту, його ознак (категорій), структури, функцій, завдань, параметрів, мови, ситаксичної організації, семантики, розуміння, інтерпретації, критеріїв відбору, методики навчання на основі тексту тощо. З'ясовано: нерозвинена граматична будова мовлення учнів унаслідок несформованості ситаксичної компетентності призводить до того, що поза увагою залишається 20-25% текстової інформації.

Досвід підтвердив доцільність та ефективність використанні текстів у навчанні мови. Теорію текстоцентризму покладено в основу результативної системи вивчення української мови за підручниками автора цих тез для 5-11 класів. На положеннях цієї теорії ґрунтується дослідження відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України.

Зміст і специфіку роботи з текстом визначають його взаємоінтегровані ознаки (цілісність, членованість, ситуаційна зумовленість, адресантність, інтерактивність та ін.) і функції – комунікативна, контактна, організуюча, формування світогляду). Згідно з дидактичною функцією текст є метою і засобом навчання, джерелом інформації, об'єктом інтерпретації, засобом

формування навичок і розвитку вмінь, тематичним приводом для предметної продуктивної МД, організації проектів, дискусій.

У методиці навчання мови загалом і синтаксису зокрема текст використовується як: а) основа організації навчання; б) об'єкт лінгвістичного аналізу, середовище функціонування різнорівневих мовних одиниць; в) одиниця і засіб навчання видів МД; г) джерело пізнавальної інформації; ґ) засіб передачі соціального і культурного досвіду народу; д) засіб формування ціннісних орієнтацій і переконань, виховання; е) об'єкт розуміння й засвоєння; є) засіб стимулювання мовленнєвої та пізнавальної активності й інтелектуального розвитку учня, формування оцінних суджень; ж) засіб емоційно-естетичного впливу.